

OBAVEŠTAJNO-BEZBEDNOSNI SISTEM SAVEZNE REPUBLIKE NEMAČKE - MEHANIZMI DEMOKRATSKE KONTROLE, NADLEŽNOSTI I INSTITUCIONALNA STRUKTURA

Goran Nikolić¹, Dejan Labović², Siniša Dostić³

Abstract

Cilj rada je analiza obaveštajno-bezbednosnog sistema Savezne Republike Nemačke, s posebnim osvrtom na mehanizme demokratske kontrole, institucionalnu strukturu i nadležnosti saveznih službi. Nemački obaveštajni sistem razvijao se kroz iskustvo dva suprotna modela: autoritarnog korišćenja bezbednosnih institucija i posleratne demokratizacije. Tokom Trećeg rajha, bezbednosni aparat bio je podređen političkim ciljevima režima, što je nakon rata predstavljalo osnovni razlog za stvaranje sistema sa jasnim podelama nadležnosti i kontrolnim mehanizmima. Posleratni model zasnivao se na principu da službe moraju imati sposobnost zaštite države, ali ne smeju postati autonomni centri političke moći. U radu se razmatraju promene u međunarodnom bezbednosnom okruženju, kroz prizmu savremenih bezbednosnih pretnji. Posebna pažnja posvećena je ravnoteži između operativne efikasnosti obaveštajnih službi i zaštite osnovnih prava, naročito prava na privatnost i tajnost komunikacija, u okviru aktuelnih reformi. Na kraju, autori zaključuju da u nemačkom modelu postoji složen, višeslojan sistem kontrole, ali da proširivanje tehnoloških i operativnih ovlašćenja zahteva strogu primenu načela zakonitosti, nužnosti, srazmernosti i nezavisnog nadzora.

Ključne reči: SR Nemačka, obaveštajno-bezbednosni sistem, mehanizmi demokratske kontrole, nadležnost, institucionalna struktura

Uvod

Dvadeset prvi vek je doneo mnogo novina u radu obaveštajno-bezbednosnih službi, uslovljenih promenama u međunarodnim odnosima i četvrtom industrijskom revolucijom, koju odlikuje povezivanje tehnologija poput veštačke inteligencije, uređivanja gena i napredne robotike.

¹ Goran S. Nikolić, dr, vanredni profesor, Univerzitet "Union - Nikola Tesla" u Beogradu, Fakultet za poslovne studije i pravo, Juriša Gagarina 149a, 11000 Beograd, Srbija, E-mail: goran.nikolic@fbsp.edu.rs

² Dejan R. Labović, dr, vanredni profesor, Univerzitet "Union - Nikola Tesla" u Beogradu, Fakultet za poslovne studije i pravo, Juriša Gagarina 149a, 11000 Beograd, Srbija, E-mail: dejan.labovic@fbsp.edu.rs

³ Siniša R. Dostić, dr, redovni profesor, Univerzitet "Union - Nikola Tesla" u Beogradu, Cara Dušana 62-64, 11000 Beograd, Srbija, E-mail: sinisa.dostic19@gmail.com

Promene u međunarodnim odnosima takođe su imale najznačajniji uticaj na rad obaveštajnih službi na globalnoj sceni. Suočene sa ovim izazovima savremene države reaguju razvojem obaveštajno-bezbednosnih sistema, od kojih se zahteva kontinuirano prilagođavanje u uslovima dinamičnih pretnji i tehnoloških promena. Međutim, primena najnovijih tehnologija često zadire duboko u privatnost i ljudske slobode i prava građana, te u isto vreme zahteva i jake mehanizme demokratske kontrole i zaštite osnovnih prava (Gill et al., 2021).

Kao odgovor na pitanje kako unapred zaštititi efikasnost obaveštajnog rada neke države su, sa jedne strane, posegnule za davanjem širih ovlašćenja svojim obaveštajnim službama, dok su, istovremeno, sa druge strane pojačale njihovu spoljnu kontrolu i nadzor. Široka ovlašćenja daju im pravo da hapse, zatvaraju na neodređeno vreme, isleđuju uz primenu torture, duboko zalaze u ličnu privatnost, ograničavaju ljudska prava i slobode, planiraju ubistva, itd (Bar-Zohar Majkl, et.al, 2014). Upravo, pod plaštom zaštite nacionalne bezbednosti, stvara se legitimitet u domaćoj i svetskoj javnosti za suspendovanje vladavine prava (Nikolić, 2020).

Efikasan sistem odgovora na savremene pretnje po bezbednost treba biti da bude prioritet struktura bezbednosti na svim nivoima. Efikasan sistem za suzbijanje hibridnih pretnji i odbrane od njih ne podrazumeva samo mere represivnog već i mere preventivnog karaktera, čime se doprinosi otpornosti društva prema ovom vidu protivpravnih ponašanja koja ugrožavaju bezbednost i sigurnost država (Mirić, F, et al., 2026).

Savezna Republika Nemačka predstavlja posebno značajan primer za proučavanje odnosa između želje vlade da se uspostavi efikasan obaveštajno-bezbednosni sistem i civilnog sektora koji teži uspostavljanju strožeg demokratskog nadzora. To je posebno važno ako se uzme u obzir činjenica da je razvoj nemačkog modela u velikoj meri oblikovan istorijskim iskustvom zloupotrebe bezbednosnih institucija tokom nacističkog perioda, ali i zloupotrebama državnog aparata nadzora i represije u Istočnoj Nemačkoj tokom komunističke vladavine. Iz tog razloga, posleratni obaveštajno-bezbednosni sistem zasnovan je na jasnoj podeli nadležnosti, ograničavanju moći službi i uspostavljanju višeslojnih mehanizama kontrole.

Metodologija

Predmet ovog rada jeste analiza obaveštajno-bezbednosnog sistema Savezne Republike Nemačke, sa posebnim fokusom na institucionalnu organizaciju saveznih službi, njihove nadležnosti, kao i mehanizme parlamentarne, izvršne i pravne kontrole. Posebna pažnja posvećena je započetim aktuelnim reformskim procesima nemačkog obaveštajnog zakonodavstva, koji predstavljaju odgovor na promene u bezbednosnom okruženju i potrebu za prilagođavanjem sistema novim izazovima.

Cilj rada je analiza organizacije nemačkog obaveštajno-bezbednosnog sistema, definisanih nadležnosti pojedinih institucija i načina na koji mehanizmi demokratske kontrole omogućavaju ravnotežu između operativne efikasnosti službi i zaštite osnovnih prava građana.

Metodološki, osnovno istraživačko pitanje rada glasi: na koji način su institucionalna organizacija i mehanizmi kontrole obaveštajno-bezbednosnog sistema Savezne Republike Nemačke uređeni tako da istovremeno omogućavaju efikasno suočavanje sa savremenim bezbednosnim pretnjama i očuvanje demokratskih principa i osnovnih prava i sloboda

građana? Pored osnovnog istraživačkog pitanja, rad razmatra sledeća pitanja: koje su ključne nadležnosti saveznih obaveštajno-bezbednosnih institucija; kako funkcionišu mehanizmi parlamentarnog, izvršnog i pravnog nadzora; i na koji način aktuelne reforme utiču na budući razvoj nemačkog modela.

Rad se zasniva na kvalitativnoj analizi sadržaja normativnih akata, zvaničnih dokumenata institucija Savezne Republike Nemačke, izveštaja parlamentarnih nadzornih tela i relevantne naučne literature iz oblasti bezbednosnih studija, prava i političkih nauka. U istraživanju su primenjene deskriptivna metoda i institucionalno-komparativna analiza, sa ciljem da se prikažu organizaciona struktura, nadležnosti i kontrolni mehanizmi nemačkog obaveštajno-bezbednosnog sistema. Analizirani vremenski okvir obuhvata razvoj posleratnog sistema, sa posebnim osvrtom na reforme i zakonodavne inicijative do 2026. godine.

Značaj rada ogleda se u povezivanju teorijskog koncepta demokratske kontrole obaveštajnih službi sa analizom konkretnog institucionalnog modela Savezne Republike Nemačke. Posebna vrednost rada jeste razmatranje savremenog izazova uspostavljanja ravnoteže između proširenih bezbednosnih ovlašćenja i očuvanja demokratskih standarda, naročito u kontekstu novih tehnologija i hibridnih pretnji.

Demokratska kontrola rada obaveštajnih službi

Moderna nemačka država je nastala po završetku francusko-pruskog rata 1871. godine. Nakon Drugog svetskog rata bila je podeljena najpre na okupacione zone a zatim na Istočnu i Zapadnu Nemačku. Do ujedinjenja dve Nemačke i stvaranja Savezne Republike Nemačke, došlo je 1990. godine, nakon urušavanja komunističkih režima u Istočnoj Evropi. Ubrzo po ujedinjenju, Nemačka je izrasla u treću ekonomsku silu sveta i centralnu snagu evropskih integracionih procesa i evroatlantskih struktura, sa površinom od 357.022 km², i 82.283.000 stanovnika.

SR Nemačka je po državnom uređenju demokratska parlamentarna država i federacija koju sačinjava 16 saveznih zemalja - Bundesländer (Leunig, S., 2007). Na čelu savezne države je predsednik Republike (sa mandatom od pet godina). Izvršna vlast na federalnom nivou je u rukama Savezne vlade, na čelu sa saveznim kancelarom.

Zakonodavnu vlast u SR Nemačkoj vrši dvodomni savezni parlament, koji se sastoji od Savezne skupštine (Bundestag) sa 630 neposredno izabranih poslanika, (Deutscher Bundestag, 2025) i Saveznog veća (Bundesrat), čijih 69 poslanika imenuju vlasti saveznih zemalja, odnosno slobodnih država. (Bundesrat, 2025). Bundestag i Bundesrat zajedno učestvuju u donošenju saveznih zakona, ali imaju različite uloge i načine izbora predstavnika. Bundestag predstavlja građane Nemačke. Njegove članove biraju građani na saveznim izborima. On donosi zakone, bira kancelara i kontroliše rad savezne vlade, dok Bundesrat predstavlja savezne pokrajine (Länder). Njegovi članovi dolaze iz vlada pokrajina, koje preko ovog tela učestvuju u odlučivanju na saveznom nivou i na taj način štiti interese pokrajina.

U nemačkom kontekstu, nacionalna bezbednost se dodatno oblikuje kroz koncept „odbrambene“ ili „militantne“ demokratije (wehrhafte Demokratie), koji podrazumeva da demokratski poredak ima pravo i dužnost da se brani od aktera koji koriste demokratske procedure da bi ga ukinuli (Thiel, 2003). Ovaj koncept, ukorenjen u iskustvu sloma Vajmarske republike i uspona nacionalsocijalizma, legitimizuje postojanje specijalizovanih službi za zaštitu ustavnog poretka (poput BfV) i daje im mandat da prate ekstremističke

pokrete, strane uticajne operacije i druge oblike subverzivnog delovanja (Bundesamt für Verfassungsschutz, 2026).

Savezna Republika Nemačka, verovatno pod uticajem iskustava iz perioda pre i za vreme Drugog svetskog rata, predstavlja jedan od najrazvijenijih i najtransparentnijih modela u Evropi, zasnovan na federalnoj podeli nadležnosti, jasnoj institucionalnoj specijalizaciji i višeslojnom sistemu parlamentarnog, pravnog i izvršnog nadzora. Nemački obaveštajni sistem razvijao se kroz iskustvo dva suprotna modela: autoritarnog korišćenja bezbednosnih institucija i posleratne demokratizacije. Za vreme Trećeg rajha bezbednosni aparat bio je podređen političkim ciljevima režima, što je nakon rata predstavljalo osnovni razlog za stvaranje sistema sa jasnim podelama nadležnosti i kontrolnim mehanizmima. Posleratni model zasniva se na principu da službe moraju imati sposobnost da zaštite državu, ali ne smeju postati autonomni, otuđeni centri političke moći (Borg & Leigh, 2005).

Demokratska kontrola obaveštajnih službi predstavlja ključni element legitimnosti obaveštajno-bezbednosnog sistema u savremenim demokratijama. U teorijskom smislu, kontrola se može posmatrati kroz tri dimenzije: političku (parlamentarnu i izvršnu), pravnu (sudsku i nezavisnu) i društvenu (mediji, civilno društvo, javnost) (Gill et al., 2021).

Parlamentarna kontrola obuhvata nadzor nad budžetom, zakonodavni okvir, saslušanja rukovodilaca službi, rad specijalizovanih nadzornih tela i mogućnost pokretanja istraga o nepravilnostima (Bundestag, 2025). Izvršna kontrola ogleda se kroz nadležnosti vlade, ministarstava i kancelarija koje usmeravaju rad službi, imenuju rukovodioce i utvrđuju strateške prioritete (Bundesregierung, 2026). Pravna kontrola obuhvata sudsku zaštitu osnovnih prava, nadzor nad primenom mera tajnog nadzora, rad nezavisnih kontrolnih tela i mogućnost pojedinaca da pokrenu postupke zaštite prava (Borg & Leigh, 2005).

Parlamentarni nadzor, nad složenim obaveštajno-bezbednosnim sistemom Savezne Republike Nemačke, vrši devetočlani Parlamentarni nadzorni odbor (Parlamentarisches Kontrollgremium (PKGr) des Deutschen Bundestages), koji je u obavezi da sredinom i krajem godine dostavlja izveštaje Bundestag-u o sprovedenim aktivnostima na planu kontrole obaveštajno-bezbednosnih službi. (Deutscher Bundestag, 2025)

Savezna vlada je u obavezi da izveštava Parlamentarni nadzorni odbor o opštim aktivnostima obaveštajno-bezbednosnih agencija. To uključuje i obavezu stvaranja uslova za eventualna saslušanja zaposlenih u tim službama od strane Odbora, kao i za službene posete članova Odbora tim institucijama.

Posebno rigorozan parlamentarni nadzor sprovodi se nad radom Saveznog ureda za zaštitu ustavnog poretka – BfV. Po konkretnim pitanjima rada te službe, sednice Parlamentarnog nadzornog odbora održavaju se najmanje jednom u tri meseca, a svaki član Odbora može zahtevati zakazivanje sednice kao i dostavljanje određenih informacija. Od parlamentarne kontrole BfV izuzeti su samo izvori podataka te službe (Borg & Leigh, 2005).

Parlamentarni nadzor nad zakonitošću rada Saveznog ureda za zaštitu ustavnog poretka, Vojne kontraobaveštajne službe i Savezne obaveštajne službe sprovodi se i preko Komisije broj 10 (G10 – Kommission), osnovane 1968. godine. Pomenuto parlamentarno telo nazvano je "Komisija broj 10" zbog toga što ovlašćenja za parlamentarni nadzor nemačkih obaveštajno-bezbednosnih službi crpi iz odredbi člana 10. Osnovnog zakona SR Nemačke. To telo, koje ima pet stalnih članova i pet zamenika, je posebno zaduženo za praćenje primene operativno-tehničkih mera od strane obaveštajno-bezbednosnih institucija. O

preduzetim merama u slučaju utvrđivanja nepravilnosti u radu, Komisija broj 10 izveštava saveznog kancelara, odnosno saveznog ministra za unutrašnje poslove.

Sednice Komisije broj 10 održavaju se po potrebi, a svaki član može zahtevati zakazivanje sednice, kao i pribavljanje određenih informacija. Sednice su zatvorene za javnost zbog čega članovi Komisije imaju obavezu čuvanja tajnosti podataka i nakon isteka mandata. Komisija broj 10 podnosi izveštaje Bundestagu na polovini i na kraju svog mandata. Ako član Komisije u međuvremenu pređe na drugu dužnost, npr. postane ministar ili službenik Vlade, članstvo u tom telu mu prestaje. Takođe, Komisija može da dvotrećinskom većinom i uz saglasnost Vlade, angažovati eksperte za sprovođenje kontrole funkcionisanja službe prilikom istraga u vezi sa određenim slučajem, nakon čega oni podnose izveštaj Komisiji (Mijalković & Milošević, 2013).

Komisija broj 10 takođe daje saglasnost obaveštajno-bezbednosnim službama na predloge budžetskih sredstava i nadgleda njihovo trošenje. Ovi podaci nose oznaku tajnosti zbog čega članovi Komisije učestvuju u raspravi o budžetu zajedno sa članovima Odbora za budžet i to na sednici zatvorenoj za javnost. U cilju unapređenja efikasnosti rada tog parlamentarnog tela, svaki pripadnik nemačkih službi, nezavisno od položaja, funkcije ili čina, ima pravo da se obrati Komisiji i dostavi joj određene informacije. Takođe, i građani mogu da se neposredno obraćaju Komisiji broj 10, ali samo radi zaštite svojih ugroženih prava. (Deutscher Bundestag, 2025)

Finansijski plan Savezne obaveštajne službe odobrava Odbor za budžet Bundestaga („Poverljivi odbor”) (Vertrauensgremium des Haushaltsausschusses des Deutschen Bundestages), koji odobrava visinu budžetskih sredstava i kontroliše troškove BND-a. Taj odbor ima devet članova i bira se u svakom sazivu parlamenta. Opštim pitanjima parlamentarnog nadzora nemačkih bezbednosnih službi u domenu finansiranja i budžeta bavi se tzv. Poverljivi odbor Odbora za budžet Nemačkog Bundestaga. Poverljivi odbor Odbora za budžet Nemačkog Bundestaga predstavlja posebno parlamentarno telo nadležno za kontrolu poverljivih budžetskih sredstava nemačkih bezbednosnih službi. Njegova osnovna funkcija je razmatranje i odobravanje tajnih finansijskih planova (Wirtschaftspläne) obaveštajnih službi – BND (Bundesnachrichtendienst), BfV (Bundesamt für Verfassungsschutz) i MAD (Militärischer Abschirmdienst)– kao i nadzor načina korišćenja dodeljenih sredstava. Njegov pravni osnov nalazi se u članu 10a Saveznog budžetskog pravilnika (Bundeshaushaltsordnung – BHO).

U ostvarivanju parlamentarne kontrole nad radom vojnih obaveštajnih i kontraobaveštajnih službi ključnu ulogu imaju Odbor za odbranu Bundestaga (Verteidigungsausschuss des Deutschen Bundestages) i imenovani Poverenik Bundestaga za oružane snage (Wehrbeauftragter des Deutschen Bundestages). Poverenik Bundestaga za oružane snage predstavlja pomoćni organ Bundestaga u vršenju parlamentarne kontrole nad oružanim snagama i ima zadatak da štiti osnovna prava pripadnika Bundesvera (Deutscher Bundestag, 2025).

U okviru institucija izvršne vlasti, funkciju nadzora nad zakonitošću rada obaveštajno-bezbednosnih službi SR Nemačke vrši Federalni savet za bezbednost (Bundessicherheitsrat-BSR), čiji su članovi vicekancelar, ministri odbrane, unutrašnjih i inostranih poslova, finansija i ekonomije, glavni inspektor Bundesvera i drugi državni funkcioneri po pozivu.

Uredbom saveznog kancelara od 17. decembra 1984. godine u Birou saveznog kancelara uspostavljeno je telo za koordinaciju i nadzor službi, poznato kao „Odeljenje broj

5“ (Abteilung 5 im Bundeskanzleramt). Iz Biroa saveznog kancelara sprovodi se koordinacija i nadzor rada tri bezbednosno-obaveštajne službe: Saveznog ureda za zaštitu ustavnog poretka (BfV), Savezne obaveštajne službe (BND) i Vojne kontraobaveštajne službe (MAD). Ta funkcija se sprovodi preko opunomoćenog lica – Koordinatora saveznih obaveštajnih službi (Koordinator der Nachrichtendienste des Bundes), koga posebnim ukazom postavlja savezni kancelar i koji u ime kancelara nadgleda i usklađuje aktivnosti službi. Zbog toga je Savezna vlada u obavezi da Parlamentarnom nadzornom odboru podnosi izveštaje o aktivnostima sve tri službe zajedno ili za svaku posebno kada je reč o specifičnim operacijama. U tim slučajevima, Vlada je dužna da dostavi Odboru dokumentaciju, organizuje razgovore sa pripadnicima službi, kao i posete članova Parlamentarnog nadzornog odbora službama. Vlada ima mogućnost da ne prihvati neku od ovih obaveza prema Parlamentu, ali samo pod uslovom da navede i objasni bezbednosne razloge koji je u određenom slučaju sprečavaju da to uradi (Thiel, 2003). Za poslove operativne koordinacije zadužen je Komitet državnih sekretara za specijalne službe (Staatssekretärsausschuss für die Nachrichtendienste), u čijem radu učestvuju državni sekretari u ministarstvima odbrane, pravde, unutrašnjih i inostranih poslova. Njegova funkcija je usklađivanje praktičnih pitanja saradnje između službi i državnih organa, dok stratešku koordinaciju obavlja Kancelarija saveznog kancelara, preko Koordinatora obaveštajnih službi (Bundesregierung, 2024). Idući u susret reformama, 2022. godine formiran je Nezavisni kontrolni savet za nadzor nad radom nemačke obaveštajne službe BND (Unabhängiger Kontrollrat - UKRat) (Bundesregierung, 2022; Höning, 2022). Neposredan povod za njegovo osnivanje bila je odluka Saveznog ustavnog suda Nemačke iz 2020. godine, kojom je zaključeno da dotadašnji sistem kontrole BND-a nije bio dovoljno nezavisan. Njegove glavne funkcije su: nezavisna pravna kontrola rada BND-a, posebno u oblasti presretanja elektronskih komunikacija u inostranstvu (npr. nadzor međunarodnih komunikacija); provera da li BND poštuje Ustav, zakone i prava građana; nadzor nad merama koje zadiru u privatnost i zaštitu podataka i izveštavanje Bundestaga (nemačkog parlamenta) o rezultatima kontrole (BNDG, § 41, 2021). Kontrola zaštite podataka predstavlja poseban oblik nezavisnog nadzora nad radom obaveštajno-bezbednosnih službi, pri čemu Savezni poverenik za zaštitu podataka i slobodu informacija (BfDI) nadzire poštovanje pravila o zaštiti ličnih podataka u radu saveznih bezbednosnih institucija (Bundesbeauftragter für den Datenschutz und die Informationsfreiheit - BfDI, n.d.).

Inicirana reforma nemačkog obaveštajno-bezbednosnog sistema iz 2026. godine, ukoliko bude usvojena, predstavljaće najobuhvatniju izmenu posleratnog zakonodavnog okvira koji se tiče ovlašćenja obaveštajnih službi. Predložena su znatno šira ovlašćenja, koja se pretežno odnose na Saveznu obaveštajnu službu (BND) i Savezni ured za zaštitu ustavnog poretka (BfV). To širenje delokruga rada i nadležnosti prevashodno se odnosi na pravo da ove službe sprovedu ofanzivne sajber operacije, sabotazu i presretanje komunikacija, kao i da mogu da izvršavaju neovlašćene upade u informacione sisteme napadača, brišu podatke, onesposobljavaju sajber alate i koriste veštačku inteligenciju za analizu velikih količina podataka. Takođe, predviđeno je i pravo zadržavanja sadržaja telekomunikacija do 6 meseci i metapodataka do 12 meseci. Da bi se ta nova ovlašćenja uspešno kontrolisala, predloženo je da se istovremeno uspostave jači sistemi spoljašnje kontrole, konsolidacija nadzora kroz UKRat, koji zamenjuje fragmentirane nadzorne organe, ali i očuvanje parlamentarne kontrole za najosetljivije operacije. Takođe je predviđena obaveza obaveštajno-bezbednosnih službi da za operacije, osim odobrenja Nezavisnog kontrolnog saveta, pribave i dvotrećinsku većinu glasova u Parlamentarnom nadzornom odboru (PKGr) (Bundesregierung, 2026; Höning, 2026; Tomorrow's Affairs, 2026). Predloženi reformski

zahvati ukazuju na nastojanje da se operativna efikasnost ne ostvari na uštrb demokratskih standarda, iako su organizacije za ljudska prava izrazile zabrinutost oko ustavnosti i rizika od zloupotrebe novih, širih ovlašćenja. Međutim, svi se slažu da je predložena reforma odgovor na eskalaciju hibridnih pretnji, nedavne terorističke napade i presudu Saveznog ustavnog suda koja je zahtevala novi pravni okvir do kraja 2026. godine (Kas.de, 2026; Höning, 2026). Zakon koji reguliše predložene reforme usvojen je od strane Savezne vlade, ali u trenutku pisanja ovog rada još uvek nije izglasan u Bundestagu. Međutim, projekcije su da će se sa njegovom primenom krenuti od 1. januara 2027. godine.

Obaveštajno-bezbednosna zajednica SR Nemačke

Obaveštajno-bezbednosnu zajednicu SR Nemačke danas čine: 1) Savezna obaveštajna služba (Bundesnachrichtendienst – BND); 2) Vojna obaveštajna služba (Militärisches Nachrichtenwesen – MilNW); 3) Vojna kontraobaveštajna služba (Militärischer Abschirmdienst – MAD); 4) Savezni ured za zaštitu ustava (Bundesamt für Verfassungsschutz – BfV); 5) Savezni kriminalistički ured (Bundeskriminalamt – BKA); 6) Biro za radio-izviđanje Bundesvera (AFMBw); 7) Savezni ured za bezbednost informacionih tehnologija (BSI); 8) Carinski istražni biro (Zollkriminalamt – ZKA).

Savezna obaveštajna služba – BND

Savezna obaveštajna služba (Bundesnachrichtendienst – BND) predstavlja saveznu obaveštajnu ustanovu Nemačke, odnosno autonomnu centralnu obaveštajnu službu, koja je potčinjena Saveznom kancelaru preko šefa Odeljenja br. 6 Ureda saveznog kancelara (Bundesnachrichtendienst, 2025). Služba je naslednica Gelenove organizacije, koja se transformisala u BND 1. aprila 1956. godine. Nadležna je za prikupljanje obaveštajnih podataka u inostranstvu – političke, privredne, vojne i druge prirode – kao i za njihovu analizu, procenu i izradu završnih obaveštajnih dokumenata, čime obezbeđuje političkom rukovodstvu neophodne informacije za vođenje državne politike (Bundeswehr, 2025). Strukturu Generalne direkcije BND čini 11 centralnih organizacionih jedinica, smeštenih u Berlinu i Pulahu kod Minhena: Komandno-informatički centar; Operacije i međunarodna saradnja; Bezbednosna zaštita; Služba za specijalnu podršku; Suprotstavljanje međunarodnom terorizmu; Odeljenje za borbu protiv proliferacije i kontrolu ABH oružja; Odeljenje za regionalne analize; Odeljenje centralnih službi; Tehnička podrška; Tehnički razvoj (Bundesnachrichtendienst, 2025). Vertikalnu organizaciju BND čine niže jedinice. One su kamuflirane, a čine ih generalna zastupništva, sreska zastupništva, nadzastupništva i agenti-rezidenti. Generalna zastupništva predstavljaju filijale službe direktno potčinjene generalnoj direkciji. Razmeštena su po većim administrativnim i privrednim centrima Nemačke, odakle ofanzivno deluju prema inostranstvu.

Vojna obaveštajna služba – MilNW

Vojna obaveštajna služba (Militärisches Nachrichtenwesen – MilNW) nalazi se u sastavu Ministarstva odbrane, odnosno u Drugoj upravi Generalnog inspektorata. MilNW se može okarakterisati kao vojno-obaveštajna služba sa izraženom analitičkom funkcijom, čija je osnovna uloga obrada, vrednovanje i interpretacija obaveštajnih podataka radi pružanja podrške vojnom odlučivanju, dok istovremeno obavlja i određene kontraobaveštajne i operativne zadatke (Bundeswehr, 2025). MilNW prikuplja vojne informacije korišćenjem TECHINT i OSINT metoda, odnosno: izviđanjem, fotografisanjem iz vazduha, snimanjem radio-saobraćaja, korišćenjem različitih senzora i praćenjem vojne publicistike i štampe,

putem vojnih atašea i slično. Podatke prikuplja na kopnu, moru, vazduhu, u svemiru i sajber prostoru. Naročito su interesantni podaci koji se tiču neprijateljskih vojnih snaga, njihove strategije, vojne taktike, sastava, opreme i naoružanja.

Vojna kontraobaveštajna služba - MAD

Vojna kontraobaveštajna služba - MAD (Militärischer Abschirmdienst) osnovana je 1955. godine, nakon formiranja armije SR Nemačke. To je resorna kontraobaveštajna služba potčinjena direktno ministru odbrane. Deluje iz centrale koja je podeljena na uprave: za administraciju, za borbu protiv terorizma i ekstremizma, za kontrašpijunažu i bezbednost operacija, za zaštitu tajnosti podataka i za tehnologiju. Centrala se nalazi u Kelnu i ima oko 12 regionalnih kancelarija. Glavni zadatak MAD-a je da kontraobaveštajno štiti komande, ustanove i institucije koje su u resoru odbrane.

Savezni ured za zaštitu ustava – BfV

Savezni ured za zaštitu ustava - BfV (Bundesamt für Verfassungsschutz) osnovan je Zakonskim dekretom o saradnji svih federalnih jedinica Nemačke na poslovima zaštite ustavnog poretka od 28. jula 1950. godine. Direktno je potčinjen saveznom ministru za unutrašnje poslove. Na čelu službe je predsednik, neposredno odgovoran saveznom ministru unutrašnjih poslova i podsekretaru za poslove bezbednosti u Kabinetu saveznog kancelara. U izvršavanju svih poslova iz njegove nadležnosti pomaže mu potpredsednik službe. Centrala BfV nalazi se u Kelnu, a niži organi službe deluju kao pokrajinski uredi i samostalna odeljenja po pokrajinama i pokrajinskim ministarstvima unutrašnjih poslova, ili policijskim direkcijama u gradovima sa statusom pokrajina. Osnovni zadatak BfV-a je da prikuplja i analizira obaveštajne podatke o delovanju stranih obaveštajnih službi i svih oblika subverzivnih aktivnosti koje imaju za cilj ugrožavanje ustavnog poretka i bezbednosti Nemačke. Savezni ured za zaštitu ustava nema ovlašćenja da hapsi, privodi, ispituje i preduzima druge operativne radnje u sprovođenju svojih zadataka, već samo prikuplja saznanja i dostavlja ih policijskim organima. Pripadnici BfV-a su strogo legendirani, a njihove službene prostorije kamuflirane. BfV predstavlja službu bezbednosti koja u okviru nemačkog sistema zaštite ustavnog poretka ima zakonom definisana ovlašćenja za primenu obaveštajnih sredstava, uključujući i mere tajnog nadzora komunikacija u slučajevima kada su ispunjeni zakonski uslovi. Ove aktivnosti posebno su uređene Zakonom o ograničavanju tajnosti pisama, pošte i telekomunikacionih komunikacija (Artikel 10-Gesetz – G 10), kojim se regulišu mere kojima se ograničava pravo na tajnost komunikacija garantovano članom 10. Osnovnog zakona. Specifičnost nemačkog sistema zaštite ustavnog poretka ogleda se u federalnoj organizaciji, prema kojoj pored Savezne službe za zaštitu ustavnog poretka (BfV) postoji i šesnaest pokrajinskih službi (LfV - Landesämter für Verfassungsschutz), koje deluju u okviru nadležnosti saveznih pokrajina i podležu sopstvenim mehanizmima demokratskog nadzora (Bundesamt für Verfassungsschutz, 2022, str. 32). Ovo je važna karakteristika nemačkog modela jer sprečava koncentraciju bezbednosne moći u jednoj centralnoj instituciji.

Savezni kriminalistički ured – BKA

Savezni kriminalistički ured - BKA (Bundeskriminalamt) je osnovan 1951. (Bundeskriminalamt, 2025) Formiran je sa ciljem da kao savezna kriminalistička služba poveže brojne policijske službe koje su funkcionisale na saveznom i pokrajinskom nivou, te vršenja funkcije Centralnog nacionalnog biroa Interpola za tadašnju SR Nemačku. Ta služba

je, takođe, podređena Saveznom ministarstvu unutrašnjih poslova i u istom je rangu kao BfV, ali ima izvršna (operativna) ovlašćenja - da lišava slobode, sprovodi istražne radnje, vrši stručne ekspertize i formira kompjuterske "banke podataka" za celokupnu nemačku policiju.

U delokrugu rada BKA su, između ostalog, i poslovi suzbijanja tzv. političkog i drugih vidova organizovanog kriminaliteta. To podrazumeva sprovođenje istraga i gonjenja na celoj državnoj teritoriji, između ostalog, i za krivična dela protiv života, bezbednosti ili slobode najviših predstavnika vlasti i njihovih zvaničnih stranih gostiju, kao i krivičnih dela protiv šefova i članova akreditovanih diplomatskih predstavništava, kao i obezbeđenje lične zaštite državnih funkcionera u službenim prostorijama i rezidencijama (Dietl, 2000, str. 37–39).

Sedište Bundeskriminalamt je u Visbadenu, a deo službi je u Mekenhajmu. Na čelu BKA je predsednik⁴ koga imenuje Savezna vlada, a u rukovođenju službom pomaže mu potpredsednik. Organizacionu strukturu te službe čini devet Odeljenja: 1) Odeljenje IK – međunarodna saradnja; 2) Odeljenje ST – državna bezbednost; 3) Odeljenje SO - ozbiljni i organizovani kriminal (u okviru tog odeljenja deluje Jedinica za suzbijanje terorizma); 4) Odeljenje SG - zaštita i pratnja; 5) Odeljenje ZD – bezbednost ID dokumenata; 6) Odeljenje KI – policijsko obrazovanje i obuka; 7) Odeljenje KT – forenzika; 8) Odeljenje IT – informacione tehnologije, i 9) Odeljenje ZV – centralna administracija.

Savezni biro za bezbednost informacionih tehnologija (BSI)

Savezni biro za bezbednost informacionih tehnologija (nem. Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik – BSI) je nemačka savezna agencija čiji je glavni zadatak briga o bezbednosti informatičkih mreža i komunikacija na tlu Nemačke. Osnovan je 1990. godine i deluje u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova. Sedište službe je u Bonu. U skladu sa zakonom, BSI ima dužnost da štiti savezne mreže od hakerskih napada; da vrši testiranje, sertifikaciju i akreditaciju IT proizvoda i usluga; da upozorava na malvere i propuste u bezbednosti informacionih mreža; da pruža konsultantske usluge iz svoje oblasti saveznoj vlasti i drugim interesnim grupama; razvija IT standarde i obezbeđuje kriptografsku zaštitu komunikacija za saveznu vladu (Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik, 2025). BSI kontinuirano prati sve pretnje po informacionu bezbednost u SR Nemačkoj i po tom pitanju intenzivno sarađuje sa ostalim bezbednosnim službama.

Carinski istražni biro (ZKA)

Carinski istražni biro (nem. Zollkriminalamt – ZKA) je kriminalističko-obaveštajna služba u sastavu Ministarstva finansija. Osnovan je 1997. godine kao taktička policijska jedinica sa zadatkom da se suprotstavi nasilju prema redovnim carinskim službenicima. Sedište mu je u Kelnu. Glavni zadatak ZKA je koordinacija carinskih istraga širom Nemačke, a naročito praćenje trgovine sa inostranstvom, otkrivanje kršenja trgovinskih pravila EU, ilegalnog transfera tehnologija, prevara prilikom trgovine poljoprivrednim proizvodima, trgovine drogom i pranja novca (Generalzolldirektion, 2025). Prilikom obavljanja svojih delatnosti ZKA intenzivno sarađuje sa nemačkom policijom na saveznom nivou, kao i sa drugim bezbednosnim službama.

⁴ Saveznim kriminalističkim uredom (BKA) u 2026. godini rukovodi predsednik Holger Münch. Budžet službe je oko 1,1 milijardu eura.

Rezultati i diskusija

Radi sistematizacije rezultata istraživanja, podaci su prikazani tabelarno, čime je omogućeno poređenje osnovnih nadležnosti institucija, mehanizama demokratske kontrole i ključnih izazova (rizika) sa kojima se suočavaju (Tabela 1).

Tabela 1: Uporedni prikaz nadležnosti, mehanizama demokratske kontrole i izazova (rizika) u okviru obaveštajno-bezbednosnog sistema SR Nemačke

Institucija-osnovna nadležnost	Mehanizmi demokratske kontrole	Ključni demokratski izazovi (rizici)
BND (Bundesnachrichtendienst) Prikupljanje, obrada i analiza obaveštajnih podataka iz inostranstva, bezbednosne, političke, ekonomske i vojne prirode.	Izvršna kontrola – Kancelarija saveznog kancelara. Parlamentarna kontrola – Parlamentarni kontrolni odbor – PKGr Kontrola ograničavanja osnovnih prava – G10 komisija Finansijska kontrola – Odbor za poverljivi budžet Bundestaga Sudski i pravni nadzor – kontrola zakonitosti rada službe Kontrola zaštite podataka – Savezni poverenik za zaštitu podataka (BfDI)	Ravnoteža između potrebe za efikasnim prikupljanjem obaveštajnih podataka i zaštite privatnosti, naročito kod tehničkog nadzora komunikacija.
BfV (Bundesamt für Verfassungsschutz) Zaštita slobodnog demokratskog ustavnog poretka; praćenje ekstremizma, stranih obaveštajnih aktivnosti i drugih pretnji ustavnom poretku.	Parlamentarnu kontrolu – Parlamentarni kontrolni odbor Bundestaga– PKGr Izvršni nadzor – Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova Kontrolu na nivou saveznih pokrajina – pokrajinski parlamenti i nadzorni organi (jer svaka pokrajina ima sopstvenu službu za zaštitu ustavnog poretka -LfV) Sudsku kontrolu – nadzor zakonitosti postupanja i primene mera Kontrolu zaštite podataka – Savezni i pokrajinski poverenici za zaštitu podataka Javnu i političku kontrolu – izveštaji o radu, godišnji izveštaji o zaštiti ustavnog poretka i rasprave u parlamentima	Određivanje granice između zaštite ustavnog poretka i mogućeg prekomernog zadiranja u političke slobode i prava građana
MAD (Militärischer Abschirmdienst) Zaštita od špijunaže, ekstremizma i drugih pretnji u sektoru odbrane.	Izvršna kontrola – Savezno ministarstvo odbrane Parlamentarna kontrola – Parlamentarni kontrolni odbor Bundestaga) Parlamentarni nadzor nad vojskom – Odbor za odbranu Bundestaga Kontrola mera koje ograničavaju osnovna prava – G10 komisija Sudski nadzor – kontrola zakonitosti rada i primene posebnih ovlašćenja Kontrola zaštite podataka – Savezni poverenik za zaštitu podataka (BfDI)	Očuvanje bezbednosti vojske uz poštovanje prava pripadnika oružanih snaga i sprečavanje zloupotrebe ovlašćenja
BAK (Bundeskriminalamt) Kriminalističke istrage,	Izvršna kontrola – Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova	Balans između efikasne istrage teških krivičnih dela i zaštite

borba protiv terorizma i organizovanog kriminala, kao i međunarodna policijska saradnja.	Parlamentarna kontrola – Bundestag (posebno nadležni odbori, kao što je Odbor za unutrašnje poslove – Innenausschuss) Savezni i pokrajinski organi za zaštitu podataka – kontrola obrade i čuvanja ličnih podataka Sudski nadzor – kontrola zakonitosti policijskih mera, Javno-politički nadzor – godišnji izveštaji, parlamentarne rasprave i izveštavanje o radu institucije Unutrašnja kontrola – mehanizmi nadzora unutar same policijske organizacije	procesnih prava građana.
Institucija-osnovna nadležnost	Mehanizmi demokratske kontrole	Ključni demokratski izazovi (rizici)
BSI (Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik) Zaštita informacionih sistema, kritične infrastrukture i nacionalnih kapaciteta sajber bezbednosti; razvoj standarda i podrška državnim institucijama	Izvršna kontrola – Savezno ministarstvo unutrašnjih poslova Parlamentarna kontrola – Bundestag, posebno Odbor za unutrašnje poslove Budžetska kontrola – Bundestag kroz postupak usvajanja i nadzora saveznog budžeta Pravna kontrola – nadzor zakonitosti rada u skladu sa Zakonom o BSI Kontrola zaštite podataka – Savezni poverenik za zaštitu podataka i slobodu informacija BfDI Javni nadzor – objavljivanje godišnjih izveštaja o stanju sajber bezbednosti i bezbednosti informacionih sistema	Zaštita digitalne infrastrukture uz istovremeno očuvanje bezbednosti podataka i poverljivosti komunikacija.
ZKA (Zollkriminalamt) Koordinacija carinskih istraga, borba protiv prekograničnog kriminala, finansijskih prevara i nezakonite trgovine.	Izvršna kontrola – Savezno ministarstvo finansija Parlamentarna kontrola – Bundestag, posebno Odbor za finansije Pravna kontrola – nadzor zakonitosti rada kroz sudove i primenu zakonskih propisa Kontrola zaštite podataka – Savezni i pokrajinski organi za zaštitu podataka (u zavisnosti od obrade podataka) Budžetska kontrola – Bundestag kroz usvajanje i nadzor saveznog budžeta Unutrašnji nadzor – kontrolni mehanizmi unutar carinske uprave	Sprečavanje prekoračenja nadležnosti u oblasti nadzora međunarodnog prometa i finansijskih tokova.

Komparativna analiza ukazuje da nemački obaveštajno-bezbednosni sistem karakterišu funkcionalna specijalizacija institucija i višeslojni mehanizmi demokratske kontrole. Parlamentarni, izvršni, pravni i nezavisni nadzor uspostavljeni su tako da ograniče mogućnost prekoračenja ovlašćenja, bez narušavanja operativne sposobnosti službi. Rezultati potvrđuju da ključni izazov nemačkog modela predstavlja kontinuirano uspostavljanje ravnoteže između efikasnog odgovora na savremene bezbednosne pretnje i zaštite osnovnih prava i demokratskih standarda.

Zaključak

Obaveštajno-bezbednosni sistem Savezne Republike Nemačke predstavlja složen i višeslojan model organizacije, zasnovan na federalnoj podeli nadležnosti, funkcionalnoj specijalizaciji i razvijenim mehanizmima demokratske kontrole. Analiza institucionalne strukture i nadležnosti saveznih službi pokazuje da je nemački model oblikovan istorijskim iskustvom zloupotrebe bezbednosnog aparata u periodu nacističke diktature, zbog čega se nakon Drugog svetskog rata, posebna pažnja posvetila uspostavljanju mehanizama koji treba da spreče preveliku koncentraciju bezbednosne moći i omogućе odgovorno delovanje službi.

Rezultati istraživanja ukazuju da se efikasnost obaveštajno-bezbednosnog sistema u demokratskom društvu ne može posmatrati odvojeno od mehanizama kontrole i zaštite osnovnih ljudskih sloboda i prava. Nemački model pokazuje da operativna sposobnost službi i demokratska odgovornost nisu međusobno suprotstavljeni ciljevi, već elementi koji moraju biti istovremeno ostvareni. Postojanje više nivoa nadzora – parlamentarnog, izvršnog, pravnog i nezavisnog – predstavlja ključni instrument, održavanja ravnoteže između potrebe države, da odgovori na bezbednosne pretnje i obaveze da poštuje ustavna ograničenja.

Poseban značaj u nemačkom sistemu ima koncept wehrhafte Demokratie (odbrambene demokratije), koji polazi od stanovišta da demokratski poredak ima pravo i obavezu da se zaštiti od aktera koji koriste demokratske procedure radi njegovog ukidanja. Institucionalizacija ovog principa kroz delovanje Saveznog ureda za zaštitu ustava (BfV), pokazuje nastojanje nemačkog ustavnog sistema da preventivno reaguje na ekstremističke i druge oblike ugrožavanja demokratskog poretka, uz istovremeno postojanje mehanizama kontrole koji ograničavaju mogućnost zloupotrebe ovlašćenja.

Savremene bezbednosne promene, posebno razvoj sajber pretnji, hibridnih oblika delovanja, stranog uticaja i novih tehnologija za prikupljanje i obradu podataka, postavljaju dodatne zahteve pred nemački obaveštajno-bezbednosni sistem. Predložene reforme obaveštajnog zakonodavstva iz 2026. godine predstavljaju pokušaj prilagođavanja postojećeg sistema novim izazovima, ali istovremeno potvrđuju da jačanje pozicije i kapaciteta obaveštajno-bezbednosnih službi, mora biti praćeno snažnijim i nezavisnijim mehanizmima kontrole. Međutim treba istaći da je, reforma iz 2026. godine analizirana kao proces u razvoju, odnosno kroz dostupne predloge i zvanične dokumente, a ne kroz njene konačne praktične efekte.

Na kraju može se zaključiti da iskustvo Savezne Republike Nemačke predstavlja značajnu pouku za druge demokratske države koje nastoje da unaprede svoje obaveštajno-bezbednosne sisteme. Ključna lekcija nije samo u izgradnji efikasnih službi, već u stvaranju institucionalnog okvira u kojem su njihove nadležnosti jasno određene, ovlašćenja ograničena zakonom, a rad podlozan nezavisnoj i višeslojnoj kontroli. Na taj način bezbednosne institucije mogu ostvariti svoju osnovnu funkciju zaštite države i građana, bez ugrožavanja demokratskih vrednosti koje treba da štite.

Literatura

1. Bar-Zohar Majkl, Mišal Nisim. (2014). Mossad. Najveće misije izraelske tajne službe. (Prevela s engleskog Alisa Koljenšiš Radiš). Beograd: Magelan Press; Piekalkiewicz, Janusz. (1979).

2. Borg Hans, Leigh Ian, *Making Intelligence Accountable: Legal Standards and Best Practice for oversight of Intelligence Agencies*, Publishing House of the Parliament of Norway, Oslo, 2005.
3. Born, H., & Leigh, I. (2010). *Making intelligence accountable: Legal standards and best practice for oversight of intelligence agencies*. Routledge.
4. BSI. (2026). Bundesamt für Sicherheit in der Informationstechnik – Aufgaben. <https://www.bsi.bund.de>
5. Bundesregierung. (2024). *Die Nachrichtendienste des Bundes*. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. <https://www.bundesregierung.de>
6. Bundesregierung. (2026). *Cabinet decision: Intelligence services legislation to be reformed*. Federal Government of Germany. <https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/cabinet-intelligence-services-reform-2449552>
7. Bundesregierung. (2026). *Kabinett: Nachrichtendienst wird reformiert*. Presse- und Informationsamt der Bundesregierung. <https://www.bundesregierung.de>
8. Bundestag. (2025). *Nachrichtendienste: Deutschland nicht im Krieg, aber auch nicht im Frieden*. <https://www.bundestag.de>
9. Bundestag. (2026). *Parlamentarisches Kontrollgremium – Rechtsgrundlagen*. <https://www.bundestag.de>
10. Bundeswehr. (2025). *MAD-Report: Bericht des Militärischen Abschirmdienstes für das Jahr 2024*. Bundesamt für den Militärischen Abschirmdienst. <https://www.bundeswehr.de/resource/blob/6049622/5f534760fca48bf633ec1e873fafb63a/mad-report-2024-data.pdf>
11. Bundesrepublik Deutschland. (2021). *Gesetz zur Änderung des BND-Gesetzes zur Umsetzung der Vorgaben des Bundesverfassungsgerichts sowie des Bundesverwaltungsgerichts*. Bundesgesetzblatt I, 771.
12. Deutscher Bundestag. (2025). *Gesetz über den Wehrbeauftragten des Deutschen Bundestages (WBeauftrG)*. Bundesrepublik Deutschland.
13. Dietl, W. (2000). *Die BKA-Story*. Knaur.
14. *Deutscher Bundestag*. (2025). *G10-Kommission. Preuzeto 8. septembra 2026*. [sa https://www.bundestag.de](https://www.bundestag.de)
15. Gill, P., & Phythian, M. (2018). *Intelligence and statecraft: The use and limits of intelligence in international society*. Edinburgh University Press.
16. Gill, P., Born, H., Leigh, I., & Wills, A. (2021). *Intelligence accountability: Legal standards and best practice for oversight of intelligence agencies*. United Nations.
17. Hanssen, K. H. (2015). *Intelligence accountability in Norway: Legal standards and best practice*. Norwegian Centre for Human Rights.

18. Höning, A. (2026). Ein legislativer Rundumschlag – Zur Mega-Reform der Nachrichtendienstgesetze des Bundes. Verfassungsblog. <https://verfassungsblog.de/geheimdienstreform-rundumschlag/>
19. Kas.de. (2026). Zeitenwende für das Trennungsgebot! Vom Informationsaustausch zur gemeinsamen Risikobewertung. Konrad-Adenauer-Stiftung. <https://www.kas.de/de/analysen-und-argumente/detail/-/content/zeitenwende-fuer-das-trennungsgebot>
20. Klein, R. (2019). The German intelligence system: Structures, oversight and challenges. *Journal of Intelligence History*, 18(2), 145–162.
21. König, F., Lukosek, S., & Nierhoff, T. (2026). Zeitenwende für das Trennungsgebot! Vom Informationsaustausch zur gemeinsamen Risikobewertung. Konrad-Adenauer-Stiftung, Analysen und Argumente. <https://www.kas.de/en/analysen-und-argumente/detail/-/content/zeitenwende-for-the-principle-of-separation-from-information-exchange-to-joint-risk-assessment>
22. Leunig, S. (2007). *Die Regierungssysteme der deutschen Länder im Vergleich*. Verlag Barbara Budrich.
23. Möller, F. (2020). Democratic control of intelligence services in Germany. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 33(4), 678–695.
24. Mijalković, S., Milošević, M. (2013). *Savremene obaveštajne službe – organizacija i metodika obaveštajnog, bezbednosnog i subverzivnog delovanja*. Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova
25. Mirić, F, Simić, S, Mrković, D, Pavlović, G. (2026): Savremeni oblici hibridnih pretnji i odgovor bezbednosnih struktura, *Akademski pregled*, vol. IX, no. 1 (1-87), str. 43-51, DOI 10.7251/AKPR2601043M-, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina.
26. Nikolić, G. (2013). *Tajne službe Velike Britanije: Uloga obaveštajno-bezbednosne zajednice u spoljnoj politici Velike Britanije*. Beograd: Službeni glasnik.
27. Nikolić, G. (2013). „Agencija za borbu protiv ozbiljnog i organizovanog kriminala-SOCA, *Međunarodna politika*, vol. LXIV, broj 114, str.111-120.
28. Nikolić, G. (2020). *U službi njenog veličanstva: Uloga obaveštajnih službi Ujedinjenog Kraljevstva u kreiranju svetskog poretka*, Beograd: Službeni glasnik.
29. Osnovni zakon (1949) (ustav) SR Nemačke (Grundgesetz – GG).
30. Romačev, R. V. (2023). Proksi-obaveštajna delatnost i klasifikacija obaveštajnih aktera na primeru SAD. *Žurnal za bezbednost i kriminalistiku*, 5(1), 9–20. Banja Luka: Fakultet bezbednosnih nauka
31. Schäfer, H. (2017). Security architecture in Germany: Federalism and intelligence cooperation. *European Security*, 26(3), 312–329.
32. Thiel, M. (Ed.). (2003). *Wehrhafte Demokratie: Beiträge über die Regelungen zum Schutze der freiheitlichen demokratischen Grundordnung*. Mohr Siebeck.

33. Tomorrow's Affairs. (2026). The new German model of intelligence operations. <https://tomorrowsaffairs.com/pdf/8445/the-new-german-model-of-intelligence-operations.pdf>
34. Verfassungsschutz. (2026). Verfassungsschutzbericht 2025. <https://www.verfassungsschutz.de>
35. Wirtz, J. J. (2016). Intelligence theory: Key questions and debates. Routledge.
36. Zakon o parlamentarnom nadzoru obaveštajnih službi Federacije (2009) (Kontrollgremiumgesetz – PKGrG) (sa kasnijim izmenama)
37. ZKA. (2026). Zollkriminalamt – Aufgaben und Struktur. <https://www.zoll.de>

INTELLIGENCE AND SECURITY SYSTEM OF THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY – DEMOCRATIC CONTROL MECHANISMS, COMPETENCES AND INSTITUTIONAL STRUCTURE

Goran S. Nikolić¹, Dejan R. Labović², Siniša R. Dostić³

Abstract

The aim of this paper is to analyse the intelligence and security system of the Federal Republic of Germany, with particular reference to the mechanisms of democratic control, institutional structure, and the competences of federal intelligence and security services. The German intelligence system evolved from the experience of two contrasting models: the authoritarian use of security institutions and post-war democratization. During the Third Reich, the security apparatus was subordinated to the political goals of the regime. After the war, this experience was a major reason for the creation of a system based on a clear division of responsibilities and control mechanisms. The post-war model was based on the principle that the services must be able to protect the state while not becoming autonomous centres of political power. The paper examines changes in the international security environment through the prism of contemporary security threats. Particular attention is paid to the balance between the operational efficiency of intelligence services and the protection of fundamental rights, especially the right to privacy and the confidentiality of communications, in the context of current reforms. Finally, the authors conclude that the German model has a complex, multi-layered system of control, but that the expansion of technological and operational powers requires the strict application of the principles of legality, necessity, proportionality, and independent supervision.

Keywords: SR Germany; intelligence-security system; democratic control mechanisms; competences; institutional structure

¹ Goran S. Nikolić, PhD, associate professor, "Union - Nikola Tesla" University in Belgrade, Faculty of Business Studies and Law, Juriša Gagarina 149a, 11000 Belgrade, Serbia, E-mail: goran.nikolic@fbsp.edu.rs

² Dejan R. Labović, PhD, associate professor, "Union - Nikola Tesla" University in Belgrade, Faculty of Business Studies and Law, Juriša Gagarina 149a, 11000 Belgrade, Serbia, E-mail: dejan.labovic@fbsp.edu.rs

³ Siniša R. Dostić, dr, redovni profesor, Univerzitet "Union - Nikola Tesla" u Beogradu, Cara Dušana 62-64, 11000 Beograd, Srbija, E-mail: sinisa.dostic19@gmail.com